

ВОДИЧ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ПОЖАРА У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

Зашто овај водич?

Пожар настаје брзо и шири се неконтролисано. Његове последице су често трагичне јер су угрожени **људски животи, домаће животиње, куће, имовина и природа**. Један најмањи тренутак непажње може уништити оно што је стварано генерацијама.

У Србији, **више од 95% пожара изазвано је људским фактором**, а пре свега неопрезним паљењем траве и отпада, неисправним димњацима, лошим инсталацијама или непажљивим руковањем ватром. Само мали број пожара настаје природним путем (гром, екстремна суша...).

Зато је **превенција најбоља и најјефтинија заштита**. Ако свако домаћинство примени основне мере опреза, број пожара у селима може се знатно смањити.

Израду ове публикације омогућила је Мисија ОЕБС-а у Србији у оквиру пројекта „Консолидовање процеса демократизације у сектору безбедности у Републици Србији” који је финансијски подржала Влада Шведске.

Ставови изречени у публикацији припадају искључиво ауторима и не представљају нужно званичан став Мисије ОЕБС-а у Србији.

Сви појмови који су у публикацији употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

Крагујевац 2025.

Најчешћи узроци пожара на селу

1. Паљење стрњике и отпада

Најчешћи узрок пожара у руралним подручјима је спаљивање жетвених остатака, траве и смећа. Ова пракса се често користи да би се земљиште „очистило“, али се ватра лако отме контроли и прошири на њиве, шуме или домаћинства.

2. Неисправне електричне инсталације и димњаци

Стари и неодржавани електрични системи, као и запушени (неочишћени) или оштећени димњаци, посебно у зимском периоду, чест су узрок пожара у кућама и шталама.

3. Искре са пољопривредних машина

Трактори, комбајни и балирке могу изазвати пожар услед варничења, цурења горива или накупљених биљних остатака на мотору и издувним цевима. Пожари током жетве су врло чести.

4. Складиштење сена, горива и хемикалија

Бале сена и сламе могу да се самозапале ако је влага висока. Гориво и хемикалије чуване у близини објеката или на неодговарајући начин повећавају ризик од експлозије и брзог ширења пожара.

5. Опушци, роштиљ и ватра на отвореном

Бацање неугашених опушака, ложење ватре у близини шума или у дворишту без обезбеђења воде и песка чести су узроци избијања пожара. Ветар може брзо да прошири пламен и изазове велику штету.

Пожари на отвореном

Забрањено је спаљивање отпада и стрњике.

Спаљивање жетвених остатака, траве и смећа најчешћи је узрок великих пожара у руралним подручјима. Закон о заштити од пожара јасно забрањује ову праксу.

- За физичка лица казне су од **10.000 до 50.000 динара**,
- За правна лица од **300.000 до 1.000.000 динара**,
- Пољопривредна газдинства могу бити проглашена **пасивним** и изгубити право на субвенције

Ризични временски услови

Пожари се најбрже шире када су:

- високе температуре,
- ветар,
- суша и ниска влажност ваздуха.

У таквим условима забрањено је ложење било какве ватре на отвореном, укључујући и мања чишћења дворишта или запаљивање отпада.

Како безбедно ложити ватру (роштиљ, котлић...)

Ако се ватра ложи у дворишту или у природи, потребно је:

- користити ограђен простор (метално ложиште, роштиљ),
- држати кофу воде или песка при руци,
- никада не ложити близу суве траве, шуме или амбара,
- никада не остављати ватру без надзора.

Шта урадити са пепелом и жаром

Пепео и жар након ложења не бацати директно на земљу или у контејнер зато што чак и после неколико сати могу изазвати пожар.

- Пепео охладити водом,
- Чувати у металној посуди,
- Тек након што се охлади одложити на безбедно место.

Не пали! Казна је до 50.000 РСД + губитак субвенција!

(Извор: Закон о заштити од пожара, „Службени гласник РС”, бр. 111/2009, 20/2015, 87/2018)

Превенција у домаћинству и објектима

Димњаци: Прљави, запушени или напукли димњаци један су од главних узрока пожара у домаћинствима, посебно у зимским месецима.

- Димњак је потребно **очистити и прегледати пре сваке грејне сезоне**.
- Препорука је и **контрола током зиме**, нарочито ако се примети дим у просторији или слабије сагоревање.

Електричне инсталације: У селима су честе старе инсталације и импровизовани разводници. То са собом носи велики ризик од пожара.

- Избежавати „продужетке на продужетак“.
- Не оптерећивати утичнице грејалицама и великим потрошачима истовремено.
- Оштећене каблове заменити и обавезно **избежавати привремена „крпљења“ изолир-траком**.

Грејна тела

- Сва грејна тела (пећи, ТА пећи, грејалице...) морају бити **удаљена најмање 1 м од запаљивих материјала** (дрво, слама, намештај, завесе).
- Никада не сушити одећу на пећи или електричном радијатору.
- Пећи на чврсто гориво држати у добром стању, са исправним вратима и решетком.

Кућа и амбар

- **Сено и слама** се не смеју држати у стамбеним објектима нити уз зидове куће/штале јер постоји ризик од пожара и самозапаљења.
- **Дрва за огрев** складиштити на безбедној удаљености од куће, штале и амбара.
- У амбаре не уводити електричне инсталације ако није неопходно.

Минимални заштитни појас

- Око куће и пратећих објеката потребно је очистити **3–5 метара** од суве траве, отпада и горивих материјала.
- Не садити чемпресе и друге лакозапаљиве биљке одмах уз кућу.
- Обезбедити да ватрогасно возило или трактор са цистерном имају слободан пролаз.

Грађевински материјали и заштита објеката

Дрво и слама су врло запаљиви материјали. У сеоским домаћинствима најчешће су коришћени дрво, трска, слама и слични материјали. Иако су доступни и јефтини, они су **високо запаљиви** и омогућавају брзо ширење пожара. Дрво је органски материјал са високим садржајем угљеника, који лако гори и дуго тиња.

Једноставне мере заштите:

- **Заштита димњака** - зидови димњака који пролазе кроз дрвене таванице и кровове морају имати заштитни слој од негоривог материјала (цигла, малтер...).
- **Противпожарна импрегнација дрвета** - постоје хемијска средства (успоривачи горења) којима се дрвене греде, даске и конструкције могу премазати или натопити.
- **Облагање тавана** - ако је таван од дрвета или сламе, препоручује се облагање слојем негоривог материјала (гипсане плоче, малтерисане плоче, цреп).
- **Редован преглед кровишта** - оштећене кровне конструкције или рупе око димњака треба одмах санирати.
- **Препорука за обнову објеката** када год постоји могућност.

Код сваке адаптације или изградње, препоручује се коришћење **материјала отпорних на ватру**:

- кровни покривачи од црепа или лима (уместо сламе или дрвене шиндре),
- зидови и преграде од цигле, бетона или блокова,
- фасадни материјали који имају класификацију негоривих према европским стандардима (A1 или A2).

Пољопривредна механизација

Пољопривредне машине (**трактори, комбајни, балирке...**) чест су узрок пожара током жетве и пољских радова. Искре, прегорели каблови или нагомилани биљни остаци лако могу да запале суву траву и сламу.

Најчешћи ризици

- Искрење и варничење из ауспуха и механичких делова.
- Прегореле или лоше изоловане инсталације.
- Цурење горива и уља.
- Накупљени биљни остаци око мотора и испуха.
- Паркирање машине на сувој трави.

„60 секунди прегледа пре рада“ - мини контролна листа (или мини листа брзе провере)

Пре сваке употребе машине, издвој минут да провериш:

- **Филтере и хладњак** очисти од прашине и плевнице.
- **Гориво и уље**, провери да нема цурења.
- **Електричне каблове** прегледај да нису испуцали.
- **ПП апарат**, увек га имај у кабини трактора или комбајна.
- **Балирке и комбајни**, провери лежајеве, ременице и каишеве да се не прегревају.

Посебне препоруке током жетве

- Не пушити и не користити отворени пламен поред машина.
- Држати **трактор/комбајн удаљен од бала сена** и објеката.
- Ако дође до пожара, најпре угасити мотор и користити ПП апарат или земљу да се ватра угуши.

Складиштење пољопривредних производа

Начин складиштења сена, сламе и жита има велики утицај на ризик од пожара. Поред тога, горива и хемикалије, ако се чувају у неадекватним условима, представљају додатну опасност.

Сено и слама

- Бале сена могу да се **самозапале** ако се балирају док је влага висока.
- Пре складиштења проверити влагу јер је сувоћа основна заштита.
- Бале ређати тако да постоји **простор за проветравање**.
- Правило: боље неколико мањих гомила него једна огромна.
- Ако се осети мирис паљевине или дим, бале одмах растурити и проверити.

Жито и амбар

- Жито се мора чувати у сувим и добро проветреним просторијама.
- У амбарима и складиштима **избежавати електричне инсталације**, јер варница може запалити прашину.
- Амбар увек држати закључан и ван домаћаја деце.

Горива и хемикалије

- Нафта, бензин, пестициди и хербициди морају се држати у посебној просторији или на отвореном, али под надстрешницом.
- Никада не складиштити горива у кући, подруму или уз бале сена.
- Амбалажу хемикалија одлагати према упутству, а празне канистере никада не користити за воду или храну.
- Препорука: у домаћинству имати **одвојени метални ормарић** или мали објект за горива и хемикалије.

Где **НИКАКО НЕ ЧУВАТИ** запаљиве материјале

- Тик уз кућу, шталу или амбар.
- У просторијама где се ложи ватра или користе електрични уређаји.
- На местима где нема вентилације.

ОБАВЕЗНО ПРОЧИТАТИ и примењивати упутства и упозорења на амбалажи.

**30 минута прегледа
30 година мира**

Сезонски аларм - лето и зима

Опасност од пожара у селима зависи од годишњег доба. Највише пожара избија током летњих месеци и у зимском периоду грејања.

Лето, време великог ризика

- **Високе температуре, ветар и суша** стварају услове за брзо ширење ватре.
- У таквим данима **забрањено је ложење ватре на отвореном** (стрњика, отпад, роштиљ у природи).
- Пољопривредна механизација мора бити очишћена од плевице и прашине јер искре са комбајна и балирки често изазивају пожар.
- Никада не паркирати возило или трактор на сувој трави јер издувна цев може запалити подлогу.

Зима – безбедно грејање

- **Димњаци** морају бити очишћени и прегледани пре почетка грејне сезоне.
- **Електричне инсталације** не смеју бити оптерећене (нпр. више грејалица на један продужетак).
- Грејна тела (пећи, ТА пећи, радијатори) морају бити **удаљена од намештаја, сламе и завесе**.
- Опрез са пепелом: пепео и жар остају опасни и по неколико сати – обавезно их охладити пре одлагања.

Једноставна правила, примењена на време, могу спречити трагедију.

Понашање у случају пожара

Када се пожар појави, **свака секунда је важна**. Паника и неорганизованост најчешће доводе до већих последица него сама ватра.

Позови одмах 193

- Први корак је да се позову **ватрогасци на број 193**.
- При јављању обавезно наведи:
 1. име села и атара,
 2. најближи пут или раскрсницу,
 3. шта гори (кућа, амбар, њива, шума...),
 4. да ли има људи или стоке у опасности.

Покушај локализације - само ако је безбедно

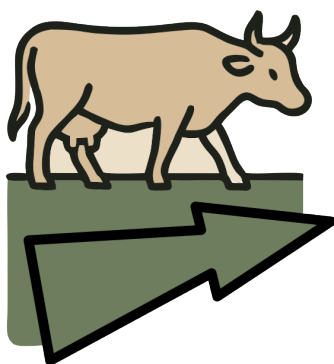
- Ако је пожар мали и у зачетку, покушај га угасити водом, пп апаратом, песком или земљом.
- Код пожара на пољу може помоћи и орање **пожарних пруга** трактором.
- Ако се ватра шири брзо, одмах се повуци јер је **живот је важнији од имовине**.

Евакуација људи и стоке

- Најпре склонити децу, старије и болесне особе.
- Ако гори штала или амбар, **ослободити стоку** и истерати је на безбедно растојање.
- Никада се не враћати у објект захваћен пожаром.

Шта не радити

- Не гасити пожар водом ако постоји опасност од електричног удара (упаљене инсталације).
- Не улазити у просторије пуне дима – опасност од гушења.
- Не покушавати гасити пожар сам, ако се већ шири на већи простор.

Опремање домаћинства

Свако сеоско домаћинство може да смањи ризик од пожара и последице ако поседује основну противпожарну опрему.

Димни сензори

- Димни сензори су **најједноставнија и најјефтинија заштита живота**.
- Уградити их у на критичним местима.
- Редовно мењати батерије.
- У многим земљама димни сензори су законска обавеза јер спасавају животе.

Противпожарни апарати

- Свака кућа и штала треба да имају **најмање један ПП апарат** (тип С, прах, 6 кг).
- Апарат држати на видљивом и доступном месту (ходник, кухиња, улаз у шталу).
- Редовно проверавати рок трајања и притисак на манометру.

Вода, песак и алат

- У дворишту имати **канте са песком или бурад са водом**.
- Лопата, мотика и грабуље могу помоћи да се ватра обузда док не стигне помоћ.
- Сеоске заједнице у иностранству често имају и **преносне пумпе** за гашење пожара у пољу.

Опрема у возилима и на њиви

- У тракторима и комбајнима обавезно држати **мали ПП апарат (S2A)**.
- Код жетве пожељно је имати цистерну са водом или трактор спреман да преоре заштитни појас.

**ПРВО ПОЗОВИ ПОМОЋ
ПА ОНДА ДЕЛУЈ!**

Деца, старији и комшијска солидарност

Превенција пожара није само техничко питање, већ и **заједничка брига села**. Најрањивији су деца, старије особе и болесни јер је њима потребна посебна пажња и подршка комшија.

Деца и пожари

- Деца често не схватају озбиљност игре са шибицама и упаљачима.
- Потребно је **стално их упозоравати и едуковати** да ватра није играчка.
- У школама и вртићима треба спроводити **практичне вежбе евакуације**.

Старији и болесни

- Теже се крећу и не могу брзо да реагују у случају пожара.
- Комшије и породица треба да имају **план како да их евакуишу** ако до пожара дође.
- Препоруке: старији не треба сами да ложе ватру у дворишту или да чисте запушене димњаке спаљивањем наслага у њима.

Комшијска солидарност

- Договорити се у селу:
 1. ко позива ватрогасце,
 2. ко помаже у евакуацији стоке,
 3. ко има цистерну или трактор спреман да оре заштитни појас.
- Сеоске заједнице у иностранству имају **добровољна ватрогасна друштва** и „**комшијске патроле**“ које прате стање у атару током жетве.

КАДА СЕЛО ДИШЕ КАО ЈЕДНО ПОЖАРУ СУ ШАНСЕ МАЛЕ!

Правни оквир и казне

У Србији област заштите од пожара уређује **Закон о заштити од пожара** („Службени гласник РС“ бр. 111/2009, 20/2015, 87/2018). Овим законом јасно се прописују **забране, казне и одговорности** грађана, пољопривредних газдинстава и правних лица.

Забрањено

- **Спаљивање стрњике, траве и отпада на отвореном** без дозволе и присуства ватрогасаца.
- Остављање **неугашеног пепела и жара** на местима где може доћи до запаљења.
- **Ометање и онемогућавање** ватрогасних јединица у раду.

Казне (чланови 81 - 84 Закона)

- **Физичка лица:** од 10.000 до 50.000 динара.
- **Предузетници:** од 100.000 до 500.000 динара.
- **Правна лица:** од 300.000 до 1.000.000 динара.
- **Одговорно лице у правном лицу:** од 10.000 до 50.000 динара.

Пример: Спаљивање стрњике у атару кажњава се најмање **10.000 динара**, а за газдинство то може значити и **губитак субвенција** јер Министарство пољопривреде таква газдинства проглашава **пасивним**.

Кривична одговорност

Ако спаљивање или непажљиво руковање ватром доведе до угрожавања **живота, здравља људи или велике имовинске штете**, учинилац може одговарати и по **Кривичном закону РС** (чл. 278. изазивање опште опасности).

Заједничка организација на нивоу села

Пожари се често не могу спречити само индивидуалним мерама. Зато је важно да се село као целина самоорганизује и спреми за деловање у случају опасности.

Организација у заједници:

У сваком селу могуће је оформити мању групу мештана која ће бити задужена за превентивне активности, од праћења стања на терену до координације у ванредним ситуацијама.

Расподела задатака и опреме:

Добро је водити списак домаћинстава која имају техничку опрему (цистерне, тракторе, пумпе, прскалице, атомизере...), као и људи који су обучени или физички способни и спремни за интервенцију.

Вода као главни ресурс:

Обезбедите да у сваком тренутку постоји одређена количина воде спремна за брзу употребу - бурићи, цистерне или бунараска вода.

Може да се направи систем „**дежурних домаћинстава**“ која би унапред држала спремну одређену количину воде спремне за прве минуте интервенције.

Сарадња са институцијама:

Важно је да село прати упутства и препоруке Сектора за ванредне ситуације или других органа (пре свега локалних).

Обавестите званично локалне и државне институције о ризичним тачкама:

- лоше инсталације на бандерама,
- дивље депоније,
- честа паљења стрњике,
- неисправне или напуштене зграде.

Добровољна ватрогасна друштва:

Повежите се са најближим ДВД-ом (добровољним ватрогасним друштвом). Они могу пружити савете, организовати обуку и допринети превентивним активностима, а такође могу помоћи и у гашењу пожара - како непосредним учешћем тако и координирањем гашења на лицу места.

Припрема и заједничко деловање

Праћење најаве:

Информишите се о временским условима (високе температуре, суше, јаки ветрови) и у складу са тим припремите опрему.

У ризичним периодима обезбедите спремне цистерне, атомизере, пумпе и друге алате.

Дежурства:

Организујте пасивна дежурства у селу - мештани могу бити у приправности и пратити појаву дима или ватре.

Брза реакција у првим минутима често одлучује да ли ће се пожар угасити или измаћи контроли.

План села и мапирање ризика:

Село треба да има једноставан план/мапу за ванредне ситуације:

- обележена места где је доступна вода (бунари, цистерне),
- обележене путеве
- означене критичне тачке (дивље депоније, поља која се често пале, објекти од сламе/дрвета),
- назначена сигурна места за окупљање у случају пожара,
- уписани контакт бројеви (193, ДВД, друге институције...).

Та мапа треба да буде истакнута на јавним местима - у месној канцеларији, продавници или на огласним таблама.

Безбедност на првом месту:

Ако мештани почну гашење пожара пре доласка ватрогасаца, морају бити правилно опремљени што подразумева:

- чврсту обућу,
- памучну или заштитну гардеробу (без синтетике),
- радне рукавице,
- заштиту за лице и очи ако је могуће.

Никада не приступати пожару самостално - увек деловати у групи уз сталну комуникацију. Не допустити да млађи, старији или неискусни појединци сами излазе на пожар.

Овај водич је израдило Добровољно ватрогасно друштво Крагујевац, уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији и Владе Шведске, са намером да помогне грађанима у спречавању пожара и умањењу штете коју они могу изазвати.

Верујемо да превенција и заједничко деловање могу сачувати животе, имовину и природу.

Наше друштво је увек на располагању свима који желе да се прикључе нашем раду, али и онима којима је потребан савет, подршка или помоћ у превенцији и заштити као и у самом гашењу пожара.

Слободно нас контактирајте јер смо увек спремни да одговоримо и да помогнемо.

Милоја Павловића 1,
34000 Крагујевац
Телефон: 034/331-711

dvdkragujevac@gmail.com
www.dvdkragujevac.rs